

Яцкевіч В. С.

Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – к. філал. н., дацэнт Брусевіч А. А.

Чума, як вядома, з'яўляецца вострым прыродна-ачаговым інфекцыйным захворваннем, якое адносіцца да групы каранцінных інфекцый. Хвароба праходзіць складана і характарызуецца вельмі цяжкім агульным станам хворага: ліхаманкай, паражэннем лімфавузлаў і іншых унутраных органаў, часта з развіццём сепсісу. На дадзены момант чума не ўяўляе небяспекі, таму што ў ХХІ стагоддзі яна паспяхова лечыцца антыбіётыкамі. Акрамя таго, ад чумы ёсць вакцина, якая стварае ўстойлівы імунітэт супраць хваробы на год. Зрэшты, і сёння без своєчасовага лячэння ўжо на 2-3 суткі пасля першых сімптомаў чалавек можа загінуць. А вось у мінулым захворванні характарызаваўся высокай, практычна стапрацэнтнай смяротнасцю і вельмі высокай заразнасцю. Менавіта таму хваробу сталі «аздабляць» адпаведнымі эпітэтамі, называючы яе, напрыклад, чорнай смерцю альбо чорным морам, а сам вобраз чумы стала «прапісаўся» ў сусветнай культуры, літаратуры і мастацтве.

Адной з самых вядомых і старажытных крыніц, у якой адзначаны выпадак узнікнення эпідэміі чумы, з'яўляецца «Біблія». Так, у Першай кнізе Царстваў гаворыцца: «І ацяжэла рука Гасподняя над Азацямі, і Ён пабіваў іх і пакараў іх пакутлівымі нарасцямі, у Азоце і ў наваколлі яго» (1 Царстваў 5:6). Праўда, як заўважае чэшскі даследчык Мілан Даніел, ёсць яшчэ больш раннія літаратурныя сведчанні аб чуме: «Пальма першынства тут належыць, бясспрэчна, эпасу пра Гільгамеша, паўлегендарнага правіцеля горада Урук» [1, с. 104]. Вавілонскі эпас расказвае пра тое, як галоўны герой, Гільгамеш, шукаў бессмяротнасць. А пачаліся тыя пошукі са смерці яго сябра Эабані:

Эабані ложится на своей богатой постели:

И с неё не встаёт ни день, ни второй, ни третий,

День четвертый, и пятый, шестой, и седьмой, и восьмой, и девятый,

Всех двенадцать дней оставляет болезнь Эабані в постели.

Он зовёт тогда Гильгамеша, говорит прекрасному другу:

Друг мой, проклял меня бог какой то свирепый [2, с. 47].

Паэт Мікалай Гумілёў, адзін з першых перакладчыкаў «Гільгамеша» на рускую мову, у канцы свайго выдання змяшчае «ўказальнік імён», дзе, між іншым, сустракаецца і «Намтар – дэман эпідэміі» [2, с. 74], які, хутчэй за ўсё і з'яўляецца тым суровым богам, што пракляў Эабані.

Звесткі пра чуму можна сустрэць таксама і ў пазнейшых помніках пісьменства, напрыклад, у творах візантыйскага аўтара Пракопа Кесарыйскага: «Ад чумы не было чалавеку выратавання, дзе б ён ні жыў – ні на востраве, ні ў пячоры, ні на вяршыні гары... Шмат дамоў апусцела, і здаралася, што многія памерлыя, за адсутнасцю сваякоў або слуг, ляжалі па некалькі дзён

неспаленымі. Тым часам, мала каго можна было заспець за працай. Большасць людзей, якіх можна было сустрэць на вуліцы, былі тыя, хто адносіў трупы. Увесь гандаль застыў, усе рамеснікі кінулі сваё рамяство...» [1, с. 108].

Вучонымі была выяўлена паслядоўнасць, што чуме заўсёды папярэднічалі катаклізмы і голад. Праз катаклізмаў большая частка грызуноў, якія з’яўляюцца пераносчыкамі інфекцыі, мігрыравалі бліжэй да людзей. Шчыльнасць жа насельніцтва ў старажытных гарадах была даволі велізарная, што спрыяла ўплывала на распаўсюджванню заразы. Да таго ж людзі, асабліва ў сярэднявечнай Еўропе, грэбавалі правіламі асабістай гігіены. Існавала нават адна папулярная практыка, якая на лацінскай мове называлася «alousia» і заключалася ў свядомай адмове ад самага неабходнага, нават ад звычайнага мыцця, паколькі сузіранне ўласнага цела лічылася грахом. Варта адзначыць, што і санітарны стан большасці гарадоў быў на вельмі нізкім узроўні, таму што людзі маглі выкідваць назапашанае смецце і выліваць памыі проста з вокнаў уласных дамоў. Усе падобныя фактары, канешне ж, спрыялі распаўсюджванню чумы. Разам з тым сярэднявечная лекары, спрабуючы пазбегнуць заражэння, прыдумалі спецыяльныя ахоўныя касцюмы, так званыя «супрацьчумныя даспехі». Характэрнымі прыкметамі гэтага касцюма былі:

1. Капалюш з шырокімі палямі, прызначаны для абароны валасоў.

2. Маска з дзюбай, якая была прызначаная для запалохвання птушак, паколькі лічылася, што распаўсюджванню чумы спрыялі птушкі. Акрамя таго, дзюба выконвала ролю рэспіратара. Унутр яе змяшчалі розныя травы і анучку з воцатам.

3. Плашч лекара быў зроблены са скуры, гэтак жа як штаны з пальчаткамі, каб абараніцца ад прамых кантактаў з магчымай пагрозай.

4. З такой жа мэтай лекары насілі пры сабе спецыяльныя палачкі, каб паменшыць фізічны кантакт з пацыентамі, і вялізны кій, якім яны варочалі мёртвыя целы.

Вобраз чумы прысутнічае і ў беларускай культурнай прасторы. Напрыклад, у «Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў» Івана Лепешава знаходзім фразеалагізм «Баль у часе чумы», які з’яўляецца паўкалькай з рускай мовы («пир во время чумы») і «паходзіць ад назвы драматычных сцэн (1830) А. С. Пушкіна, сюжэтай асновай для якіх паслужыла сцэна з паэмы англійскага паэта Дж. Вільсана “Чумны горад” (1816), дзе апісваецца лонданская чума 1665 г.» [3, с. 43].

Літаратура:

1. Даниэл, М. Тайные тропы носителей смерти / М. Даниэл // Под ред. Б. Л. Черкаского. – М. : Прогресс, 1990. – 416с.

2. Гильгамеш: Вавилонский эпос / Перевод Н. Гумилева. – СПб. : Изд. З. И. Гржебина, 1919. – 79 с.

3. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Бел Эн, 2004. – 448 с.